

Radnótival a siralomházban

Krisztus-fajú, Krisztus-fajta, a magyar kisfogházi golgotát végigjáró, harmincévesen a bitó – korunk keresztje – alá álló Angyal István „saját kezű vallomását” veszi kézbe az olvasó.

Azét, aki 16 évesen Auschwitzba kerül, megéli rokonsága nagyobbik részének elpusztítását, végigéli a tábor főterén nővéreinek, aki szökni próbált, a felakasztását – azét, aki hazajött, s nem állt be bosszút állni az ÁVO-ba, nem emigrált új hazát keresni vagy alapítani, nem lett pártfunkcionárius, nem menekült valamelyik egyház védőszárnya alá. A munkások közé ment.

Valamiféle ősi, nagyon tiszta közösségi eszmében hitt, amit ő azonosítani vél a kommunizmussal. Hitt az emberek tisztaságában, belső értékeiben. Büszke volt magyarságára, és tisztelte zsidó származását. (A siralomházban csillogó szemekkel mesélt nekem a kibucokról, amelyekben két ideálterületét is megvalósulni látta. Ő lett az első zsidó barátom, aki az őszösvetségi Bibliából megismert hős Makkabeusokra emlékeztetett, s akit ugyanakkor a legigazabb magyarnak, testvéremnek éreztem.) A kető roppant harmóniában ötvöződött benne. Radnóti Miklós volt a kedvenc költője, a siralomházban is őt olvassatta.

Elmehetett volna külföldre – kétszázrezen tették ezt –, nem ment. Tudatosan nem ment, pedig tudta, hogy keresik, és hogy halálnak halála vár rá. Így ír erről: „Őt-hat ízben előfordult, hogy Nemzetközi Vöröskereszt-ütlevéllal akartak ellátni ugyancsak nemzetközi ütlevéllal rendelkező emberek. Nem mentem. Vallom és vallottam: ez a hazám, itt a helyem. Élni is, halni is.”

Most, hogy az 56 végén írt önvallomást végigolvastam, döbbenet érzélem, hogy szinte minden részéhez jegyzeteket kellene írni, hogy a ma emberének elmagyarázzuk, miről is van szó. A mai társadalom hihetetlen sebességgel tolódik jobbra, valami öskonzervatív irányba, még a mai szocialisták és a kommunisták utódai is messze jobbra állnak akkori eszméinktől. Még az enyémeiktől is, aki egyáltalán nem voltam kommunista, csupán közösségi érzelmű Krisztus-követő.

Angyal István tetteiben, szeretetében volt hasonlatos a mi Mesterünkhöz, tudatá-

ban a tiszta kommunizmus eszménye élt, kicsit olyan, mint a jezsuita redukcióké Paraguayban avagy a zsidó kibucoké a Szentföldön. Szellemi eklektikájában jól megfér a marxizmus a magyarság eszmevilágával és a munkás-mítoszsal. Utóbbi tudatosan élte, maga is munkásként, munkások között élt, velük volt a harcokban, élükre állt, tanította és nevelte őket, sorsukban osztozott, és védte őket, testben és lélekben egy volt velük. Hitt (velem együtt és sokunkkal közösen) a munkás önigazgatásban, az alulról jövő szerveződésekben, a szolidaritásban. (Szirmai Ottóval együtt a siralomházban egy tiszta, kislelétszámú kommunisták szövetségéről ábrándoztak, amit azután együtt akartunk átlenyegíteni humanisták szövetségévé.) Hol van már ez a munkásság?

A vizsgálati fogságban azt követelték a gyanúsítottaktól, hogy alapos részletességgel írják le: mit csináltak és kikkel a forradalom idején. (A kihallgatók persze ellenforradalomnak nevezték.) A kihallgatás ezen írásos dokumentumát nem egyébnek nevezték el, mint önvallomásnak. A mai olvasó meghökken Angyal István önvallomásának rendkívüli részletességén, s azon is, hogy sok-sok név és cselekmény szerepel benne.

Mi ez? Feltárázó jellegű vallomás? Együttműködés a nyomozó szervekkel? Szó sincs róla. Angyal is, mint sokan mások, Bárány János, Nagy József, a forradalomban részt vett fiatal munká-

sok százai büszkék voltak arra, amit tettek. Úgy érezték, hogy életük csúcspontját jelentette a forradalom. Nincs mit szégyellni vagy titkolni azon, amit tettek, hogy nagyon nagy baj lenne, ha eltorzulva, pontatlanul vagy hiányosan maradna az utókorra mindaz, ami történt. S nem lehet leírni, elmondani a valót anélkül, hogy másokról ne beszéljének, ezért szaladnak ki a nevek és a történések olyan maguktól értetődő logikai rendben – megrázóan élvezetes olvasmányt nyújtva vagy éppen életkérdéseken elmélkedve a forradalom tanúinak és a fiatalabbaknak egyaránt.

Az 56 utáni perek lényegesen különböztek a korábbiaktól. Nem volt szükség „bűncselekmények” és vádak konstruálására, a vádlottak megdolgozására, megverésére, vallomások kicsikarására. Volt cselekmény bőven. Az emberek nem akartak tagadni. Nem is látták értelmét, némiképp bíztak is a kormányzat ígéretében, amely amnesztiát ígért a forradalmárok számára. De nem is akarta senki sem hinni, hogy a sztálinizmus és a terror újra kezdődhet.

Azok az olvasók, akik a forradalmat megért generációkhoz tartoznak, kissé feszengve fogják végigolvasni a megrázó kötetet. Akkori jobbak énjüket látják majd egy tiszta lélek tükrében.

Mécs Imre

(Angyal István saját kezű vallomása — Eörsi István előszavával. Pesti Szalon. 140 oldal, fűzve 139 Ft.)

Az 1956. október 23-i felvonulás